

AZ INTÉZMÉNYI HATÁS ÉS MÉRÉSE

THE INSTITUTIONAL EFFECT AND ITS MEASURING

Kathyné Mogyoróssy Anita

Abstract: The aim of my study is to give an overview about the book „The added value of the higher education” by Gabriella Pusztai, Veronika Bocsi and Tímea Ceglédi (editors). There is no scientific agreement in the issue of the concept and the measure of the students’ performance in higher education. The debate is still ongoing. The performance of higher education can be measured by the competences predicting the long-term employee and citizen efficiency. Many competences appear in studies: for example the patterns of behavior, attitudes, resilience, cultural activities, students’ networks and lecturer-student relationship. The professional identity is an important component of the students’ success too.

Keywords: higher education, institutional effect, added value, teacher training

1. Bevezetés

A felsőoktatásban dolgozó kutatóként és oktatóként egyaránt égető fontosságúnak tartom a kérdést, hogy vajon mérhető-e (és ha igen, hogyan) a felsőoktatásban folyó munka hozzáadott értéke. Mitől függ, hogy mekkora változást, fejlődést tudunk elérni a hallgatók kompetenciáiban, tudásában, személyiségében? Mire vállalkozhatunk, hogyan érhetünk el sikereket? Saját kutatott témám a szülők és a pedagógusok kapcsolattartása. Rendkívül lényeges feladatommak érzem, hogy a kapott kutatási eredményeket meg tudjam jeleníteni az oktatásban is, átadva az ismereteket és a tapasztalatokat a leendő tanítók számára. Éppen ezért intézményünkben, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Kölcsey Ferenc Tanítóképzési Intézetében szabadon választható tantárgyként hirdettük meg „A pedagógus – szülő kapcsolat” című tárgyat, melynek az ismeretek nyújtásán túl célja a téma iránti érzékenyítés, a tolerancia és az empátia fejlesztése leendő tanítványaik szülei iránt, gyakorlatorientált módszerek alkalmazásával. A hozzáadott érték fogalmát vizsgálva kerültem kapcsolatba a Pusztai Gabriella, Bocsi Veronika, Ceglédi Tímea által szerkesztett, a Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution és Új Mandátum Könyvkiadó gondozásában, Nagyvárad-Budapest-en 2016-ban megjelent „A felsőoktatás (hozzáadott) értéke” című kötettel, melyet szeretnék az olvasók figyelmébe ajánlani (Pusztai, Bocsi és Ceglédi, 2016).

A kötetet ajánlom a felsőoktatás résztvevőinek: hallgatóknak és oktatóknak, akik tudatosabban kívánnak szembenézni szerepükkel. A felsőoktatás alakítóinak, finanszírozóinak, döntéshozóinak, az országos és intézményi szintű felsőoktatás-politika résztvevőinek, szemlélőinek, tisztelőinek, kritikusaink, s ahogy a szerzői előszó szellemesen megjegyzi: a felsőoktatás kiszolgálóinak és kiszolgáltatóitjainak.

2. Az intézményi hozzáadott érték fogalma és mérése

A kötet létrehozását több tényező is indokolta. Részben az objektív változások, melyek megjelennek az intézmények falain kívül (a munkaerőpiac által elvárt készségek) és belül (tömegessé vált felsőoktatás, kibővülő funkciók, melyek következtében a felsőoktatás világa nagyon sokszínűvé vált), részben pedig a szubjektív összetevő, a hallgatók és az oktatás iránti elköteleződés. A kutatást a

Debreceni Egyetem támogatta felismerve, hogy a nagyarányú nem-tradicionális hallgatóval dolgozó felsőoktatási intézmények jelentős teljesítményére nem eléggé érzékenyek a hagyományos rangsorok.

Mit mond a szakirodalom a hallgatói eredményességről? Az egyik vonulat szerint a család társadalmi-gazdasági státusa a meghatározó és a felsőoktatási eredményesség megjósolható a korábbi teljesítménymutatók (pl. hozott pontszám) alapján (Róbert, 2000). Más kutatók viszont speciális transzformációs folyamatokat feltételeznek (Astin, 1993). Szerintük a hallgatók tudása, képességei és értékrendje az intézményi hozzájárulás mértékének függvényében változik (Banta és Pike, 2012). A kötet szerzői ez utóbbi irányzathoz tartoznak. A sokdimenziós viszonyrendszer elemeinek feltérképezését sok kutatás célul tűzte. Az intézmény által hozzáadott többletet létrehozhatja az együttműködők értékrendje (Tinto, 2006), vagy a tanulmányi kínálat (Morris et al., 2003), szerepet játszhat benne a hallgatói integráltság és involváltság (Astin, 1993). Nincs azonban tudományos konszenzus sem a hallgatói eredményesség fogalma és annak mérése, sem pedig az intézmények hozzáadott értékét illetően.

3. A kutatás adatbázisa és céljai

Két nagy adatbázis szolgált a kutatás alapjául: „Intézményi hatás a hallgatói eredményességre” (IESA – Institutional Effects on Student Achievement, 2015) és a „Pedagógusképzési hallgatók vizsgálata Közép- és Kelet-Európában (TESSCEE – Teacher Education Students Survey in Central and Eastern Europe, 2014-2015).

A vizsgált intézmények listája igen impozáns: Debreceni Egyetem, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Nyíregyházi Főiskola, a Babes-Bolyai Tudományegyetem Pszichológia és Neveléstudományok Kara, Szatmárnémeti Kihelyezett Tagozata, Székelyudvarhelyi Kihelyezett Tagozata, Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad Állami Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Munkácsi Állami Egyetem, Ungvári Nemzeti Egyetem, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Újvidéki egyetem, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Selye János Egyetem. Közös bennük, hogy az átlagnál jóval magasabb a nem-tradicionális hallgatók aránya. Keresztmetszeti vizsgálat történt, minden intézményben egy bemenethez közeli (alap- és osztatlan képzés 2. évfolyama – a hallgatók 20%-a) és egy kimenethez közeli (mesterképzés 1. évfolyama, osztatlan képzés 4. évfolyama – a hallgatók 50%-a) évfolyam feltérképezésével. A teljes adatbázis 2017 fő adatait tartalmazza.

A kutatás első szakaszában a megfelelő eredményességi mutatók azonosítása, ezen dimenziók egymáshoz való viszonyának, komplexitásának feltárása volt a feladat (Pusztai-Kovács, 2015). A második szakaszban arra keresték a választ, hogy ezek a tényezők hogyan magyarázzák az eredményesség egyéni és intézményi különbségeit.

A kötetben szereplő tanulmányok négy nagy témakörbe rendeződnek: az intézményi hatás komparatív szemszögből, komplex megközelítések, módszertani kihívások, intézményi nézőpontok, hallgatói nézőpontok. A továbbiakban ezeket ismertetem.

4. Az intézményi hatás komparatív szemszögből

Ebben a fejezetben a szerzők az intézményi hatás egyes interpretációit mutatják be.

Bocsi Veronika és Ceglédi Tímea a hallgatók narratívái alapján vizsgálják a hozzáadott értéket és ezt ütköztetik a szakértői véleményekkel. A hallgatók jellemzően érzelmileg, élményszerűen közelítenek a témához, kiemelve saját felelősségüket is, míg a szakértők az akadémiai teljesítményt tekintik fő szempontnak. Megoldási javaslatként a hallgatók inkább a személyes kapcsolati hálókat erősítést javasolják, míg a szakértők az intézményi, döntéshozói, finanszírozási oldalra teszik a hangsúlyt. Mindkét megkérdezett fél egyetért abban, hogy tudatosabb tervezés szükséges a mélyebben ható szocializáció eléréséhez (Bocsi és Ceglédi, 2016).

Roger Benjamin a felsőoktatásból a munkába való átmenet esélyegyenlőségével foglalkozik (az USA-beli helyzetet elemezve). A nagy presztízsű egyetemek „márkanéve” az ott végzett diákok számára belépőt jelent a magas presztízsű munkakörökbe, míg a nem elit intézményekből kikerülő hallgatók

eleve hátrányban vannak, holott elsajátított készségeik nem feltétlenül alacsonyabb színvonalúak. Ezért javasolja Benjamin a CLA+ (Collegiate Learning Assessment legújabb változata – Felsőoktatási tanulmányi Értékelés) mérőmódszer bevezetését. A CLA+ a kritikai gondolkodási készségeket méri fel, úgymint az elemzést és problémamegoldást, az írás technikáját és hatékonyságát, a tudományos és kvantitatív érvelést, a kritikus olvasást és értékelést és az érvelés kritikájának megalkotását. (mindennapi problémákra épülő feladatokon keresztül). Ez a teszt valamennyi felsőoktatási intézménynek rendelkezésére áll az USA-ban, s az eredményekből létrehozott adatbázis kipróbálás alatt áll: a diákok CLA+ eredménye elérhető a munkaadók számára és előszűrőként szolgálhat – és alkalmas mutatója lehet a felsőoktatás hozzáadott értékének a gazdasági versenyképességet is figyelembe véve. Jelenleg kipróbálás alatt van az OECD országokban, azonban ugyanúgy jelentős összeget kell letenni a részvétel fejében, mint a PISA vizsgálatok esetén, így Magyarország nem kapcsolódott be ebbe a körbe (Benjamin, 2015).

Malmos Edina és Revákné Markóczi Ibolya a hozzáadott érték mérési lehetőségeit, ezen belül a CLA hazai viszonyokra való adaptálhatóságát kutatja. Széll Krisztián, Bacsa Katinka és Borbély Szilvia a pedagógiai hozzáadott érték mérésének közoktatási tapasztalatait összegzi. Homoki Andrea a reziliencia oldaláról közelíti meg a kérdést: a negatív háttértényezők ellenére sikeres felsőoktatási tanulmányokat végző, reziliens hallgatók magas aránya ugyanis a hozzáadott érték egyik indikátora lehet, akárcsak a közoktatásban (PISA vizsgálatok) (Malmos és Revákné, 2016).

5. Komplex megközelítések, módszertani kihívások

Ebben a fejezetben az intézményi komplex hatás megragadására (ehhez kapcsolódóan érvényes és pontos mérési módszerek kidolgozására) tesznek kísérletet a szerzők, illetve egy-egy részterület minél pontosabb feltárására.

Timothy Rodgers a brit felsőoktatást vizsgálva egy olyan teljesítménymutatót dolgozott ki, amely a hozzáadott értéket (avagy „megtett távolságot”) gazdasági értelemben méri. Pusztai Gabriella felhívja a figyelmet az intézményi hatás rendkívüli összetettségére, ami ráadásul nehezen választható külön a hallgatót érő egyéb (kampuszon belüli és kívüli, családi, életkori) hatásoktól. Tanulmánya felhívja a figyelmet arra, hogy a hallgatói eredményesség önmagában is igen összetett, többdimenziós jelenség. A tanulmány hatféle eredményességi indexet azonosít: tanulmányi cél melletti kitartás, integritás (szabályokhoz való viszonyulás), tanulmányi munka iránti elkötelezettség, későbbi tanulásra való hajlandóság, saját élet értelmével és értékével kapcsolatos meggyőződés és magatartás, társadalmi felelősség). Elemzése során azonosította azokat az intézményeket, ahol kiemelkedő hozzájárulást mértek a hallgató magasabb teljesítményéhez. Amikor arra kereste a választ, hogy mi magyarázza az eredményesebb intézményi hozzájárulást, három területet vizsgált: a kompozíció (hallgatói összetétel), reláció (intra- és intergenerációs hallgatói kontaktusok), behálózottság (önkéntes szervezetekben, szakmai, kulturális és civil közösségekben való részvétel). Ezek mindegyike befolyásolja az intézményi hozzáadott érték alakulását. Nagyon fontos eredménynek tartom annak kimutatását, hogy a családi-társadalmi háttér nem az egyedüli meghatározó tényező. Kiemelkedően pozitív hatásúak az intellektuális tartalmú inter- és intragenerációs kontaktusok, ilyen jellegű csoportokhoz tartozás (tanulmányi és kulturális tartalmú beszélgetések) és az intézményen kívüli karitatív, kulturális, civil egyesülethez tartozás. (Rodgers, 2007) Ebben az eredményben felfedezhetjük a szerző által korábban is kutatott társadalmi tőkéhez köthető erőforrások megjelenését (Pusztai, 2009).

Bocsi Veronika az értelmiségi lét mutatóit vizsgálja elsőéves és harmadéves hallgatók körében, s arra a megállapításra jut, hogy a magaskulturális és művelődési aktivitás nem növekszik, azonban az egyéni kapcsolathálók (különösen az oktatókkal való kapcsolat) gazdagodnak, szorosabbá válnak (Bocsi, 2016).

A Diplomás Pályakövető rendszer adataira támaszkodva Hegedűs Roland a hátrányos helyzetű hallgatók arányát és elhelyezkedési esélyeiket vizsgálja meg különféle szakok vonatkozásában (Hegedűs, 2016), míg Kun András István a magyar gazdasági felsőoktatásban szerzett mester végzettségük bértöbbletét vette górcső alá a munkavégzés régiója, a kibocsátó intézmény és egyéb háttértényezők vonatkozásában (Kun, 2016).

Fényes Hajnalka a nemi különbségek vonatkozásában kétféle modellt alkalmaz. A regressziós modell szerint – a korábbi kutatások adataival megegyezően – ha egy karon nő a nők aránya, akkor csökken az egyéni eredményesség. A kontextusos modell szerint a férfiak a férfitúlsúlyú karokon (műszaki, informatikai, agrár) eredményesebbek, azonban ahogy nőni kezd a nők aránya, ez a különbség eltűnik, tehát a nőtúlsúlyú területeken (jellemzően a segítő szakmák sorolhatóak ide) már nincs a férfiaknak egyértelmű előnye (Fényes, 2016).

Kovács Klára, Kovács Karolina Eszter és Nagy Beáta Erika az intézményi hatást az egészségmagatartás tekintetében méri föl, a sportolást kezelve eredményességi mutatóként. Az elemzés rámutat, hogy azok a hallgatók, akik tudatában vannak az egészségmegőrzés fontosságának, nem feltétlenül tudják ezt sportolási aktivitásba váltani. A magas státusú hallgatók (akik vélhetőleg a nagyobb teljesítménykényszert jelentő szakok hallgatói) kevesebbet sportolnak az elvártnál – így elesnek a sport jótékony stresszoldó hatásától. Ezek az eredmények figyelembevételre javasolt a kampusz sportrendezvényei, prevenciók programjai szervezésekor (Kovács és Nagy, 2016).

6. Hallgatói nézőpontok

Ebben a fejezetben a végzés utáni sikeresség tekintetében is fontos kompetenciákat, képességeket vizsgáló tanulmányokat olvashatunk.

Koltói Lilla a tanítóképzés hozzáadott értékét vizsgálja a szakmai identitásképzés szempontjából: eredményei szerint a vizsgált intézmény sikeres pályaszocializációt hajt végre. (Koltói, 2016) Engler Ágnes a levelező képzésben részt vevő hallgatók esetében az intézmény részéről kimutatható esélynövelő hatásokról számol be, azonban ezeknek a hatásoknak az érvényesülését az egyéni motiváció, elkötelezettség nagy mértékben befolyásolja. (Engler, 2016) Sebestyén Krisztina az idegennyelv-ismeret és az ezzel kapcsolatos motiváció szempontjából (Sebestyén, 2016), Labancz Imre és Barnucz Nóra pedig az IKT eszközök használatának szempontjából hasonlítja össze a különböző képzési területeket (Labancz és Barnucz, 2016).

Fényes Hajnalka és Markos Valéria az önkéntességet tekinti a felsőoktatási eredményesség egyik mutatójának, mivel az önkéntesség pozitívan hathat a karrierre és számos személyes és állampolgári kompetenciát is fejleszt (Fényes és Markos, 2016). Berei Emese Beáta a pedagógusjelöltek viszonyát vizsgálja marginális helyzetű (hátrányos helyzetű, fogyatékkal élő, roma) társaikhoz, hiszen az inkluzív szemlélet fontos pályaszocializációs tényező (Berei, 2016). Hodossi Sándor és Márkus Zsuzsanna a vallásosság és az egészségmagatartás között mutat ki összefüggéseket a pedagógusjelölt hallgatók körében (Hodossi, Márkus, 2016).

7. Intézményi nézőpontok

Ceglédi Tímea, Bordás Andrea és Kardos Katalin a szakkollégiumokra vonatkozó szakirodalmat áttekintve állapítja meg, hogy a szakkollégiumokban a hozzáadott érték jelentős. Lehetőséget ad szakmai tanulóközösségek létrejöttére, tehetséggondozásra. Személyesebb, mélyebb szocializáció valósul meg, s bár a hallgatói bázisát inkább a magasabb társadalmi rétegűek adják, a szakkollégiumba bekerülő hátrányos helyzetűek számára komoly hátránykompenzáló erővel bír. (Ceglédi, Bordás és Kardos, 2016) Jenei Teréz és Kerülő Judit, illetve Jancsák Csaba ezt a fejlesztő, hátránykompenzáló, munkaerőpiaci esélyeket növelő folyamatot mutatja be két keresztény értékeket valló roma szakkollégiumban (Jenei és Kerülő, 2016, Jancsák, 2016). Ahogy a szakkollégiumok, úgy akár egy-egy kurzus tekintetében is felmerül a kérdés, hogy ezek mennyiben járulnak hozzá a hallgatók attitűdjének, szemléletének, személyiségének fejlődéséhez. Kovács Gergely, Csillag Sára és Hidegh Anna Laura a felelős üzleti oktatás (Kovács, Csillag és Hidegh, 2016), míg Fekete Adrienn az interkulturális kommunikatív kompetenciafejlesztés hatásvizsgálatának kérdését járja körül (Fekete, 2016).

8. Konklúziók

A kötet tanulmányai alapján levonható legfontosabb általános következtetések véleményem szerint a következők. A felsőoktatási intézményi hatás rendkívül összetett jelenség, annak kutatásához komplex látásmód és nagy türelem szükséges. A felsőoktatási években fontos és kiaknázatlan lehetőségek rejlenek! Az intézményi hatás nem merül ki a kiadott diplomák számában/minőségében, sőt még az

elsajátított elméleti és gyakorlati tudásban sem, hiszen szocializációs folyamatok sora megy végbe ezekben az években, ebben a közegben. Fontos lenne ezeket a folyamatokat felismerni, kontrollálni, ezzel elősegítve a pozitív irányú változásokat. Ennek hiányában a felsőoktatásban eltöltött évek hatásmechanizmusának íve az optimum alatt marad.

Végül hadd osszam meg személyes gondolataimat, benyomásaimat. Ez a kötet egy helyzetjelentés egy útról, amin a szerzők elindultak, és elértek valahová. Most kicsit visszatekintenek az eddig elért eredményekre és erőt gyűjtenek a folytatáshoz. A kötet alcíme: „közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához” Közelítések... mintha egy sokszínű kaleidoszkópba néznénk, minden tanulmánnyal valóban egy-egy újabb megközelítést, nézőpontot, tapasztalat-együttest ismerhetünk meg. Egy idő után szinte zavaró ez a gazdag kínálat, hiszen féltő, hogy elveszti a vezérfonalat az olvasó a számtalan szempont között.

Egyben nagy értéke is a kötetnek a sokszínűsége és az, hogy nem egyszerűsít. Tudomásul veszi és felvállalja, hogy a hozzáadott érték fogalma, tényezőinek azonosítása, azok vizsgálata nehéz és szövevényes útra viszi a kutatót. Kerestem a vezérfonalat, ami néhol búvópatakként kötötte össze az egyes témákat, tanulmányokat. Nyilvánvaló, hogy a hozzáadott érték, az intézményi hozzájárulás a kulcsszavak, hiszen minden kutató ezt igyekszik megragadni kisebb-nagyobb területeket véve górcső alá. Azt gondolom azonban, hogy még egy nagyon fontos közös tényező is felfedezhető a cikkekben: az elköteleződés, az odaadás, amivel a felsőoktatás és a hallgatók iránt viseltetnek a szerzők. A kötetet az a szakmai és emberi vágy hívta életre, hogy értsük, lássuk, mérjük a munkánk eredményét, jó irányokba fektessük az energiáinkat és elősegítsük a fejlődését a bizonyos értelemben ránk bízott hallgatóknak, hogy a felsőoktatási intézmények valóban be tudják tölteni a küldetésüket. Ez az igény, ez a hivatástudat a záloga a további kutatásoknak, a folyton kisiklani akaró empiria megragadásának. Azért, hogy a felsőoktatás értéke megfogható, számszerűsíthető, kimutatható, és ami a legfontosabb: növelhető legyen.

Irodalomjegyzék

Astin, A. W. (1993): *What matters in college: four critical years revisited*. Jossey-Bass, San Francisco.

Banta, T., Pike, G. (2012): Making the case against. In: Benjamin, R. (ed.): *The seven red herrings about standardized assessments in higher education*. National Institute for Learning Outcomes, Urbana, 19-24.

Benjamin, R. (2015): Az esélyegyenlőség megteremtése az egyetemről a munkahelyig. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Berei E. B. (2016): Pedagógushallgatók viszonya marginális helyzetű hallgatótársaikhoz. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Bocsi V., Ceglédi T. (2016): Az intézményi hatások jellegzetességei szakértői és hallgatói szemszögből. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Ceglédi t., Bordás A., Kardos K. (2016): Egyről a kettőre vagy nulláról a háromra? Szakkollégiumok intézményi hatása. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Engler Á. (2016): Hozzáadott érték a levelező tagozatos hallgatók értelmezésében. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi*

hozzájárulás empirikus megragadásához. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Fekete A. (2016): Az interkulturális kommunikatív kompetencia idegennyelv-órán történő fejlesztése. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Fényes H. (2016): Nemi különbségek és a kari összetétel hatása. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Hegedűs R. (2016): Hátrányos helyzetűek és munkaerő-piaci prognózisok. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Hodossi S., Márkus Zs. (2016): Vallásosság és egészség. A vallásosság, mint társadalmi védőfaktor. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Jancsák Cs. (2016): Egy szakkollégium felsőoktatási eredményességhez való hozzájárulása értékszociológiai megközelítésben. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Jenei T., Kerülő J. (2016): Perszonális és szociális kompetenciák szakkollégiumi fejlesztése. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest

Koltói L. (2016): Pedagógussá válni – tanító szakos hallgatók szakmai identitásának változásai. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Kovács K., Kovács K. E., Nagy B. E. (2016): Intézményi hatás az egészségtudatos magatartásra. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Kovács G., Csillag S., Hidegh A. L. (2016): Kritikai üzleti szemléletformálás két tantárgy keretében. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

Kun A. I. (2016): Az intézményi hatás megjelenése a kereseti különbségekben. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához.* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.

- Labancz I., Barnucz N. (2016): Kísérlet az IKT-eszközhasználat hatásának vizsgálatára hallgatók körében. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Malmos E., Revákné Markóczi I. (2016): Kísérletek a hozzáadott érték mérésére a felsőoktatásban. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Morris, J. M., Smith, A. B., Cejda, B. M. (2003): Spiritual integration as a predictor of persistence at a christian institution of higher education. *Christian Higher Education*, 2(4), 341-351.
- Pusztai G. (2009): *A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Pusztai G. (2016): Az intézményi hatás és forrásai. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Pusztai G., Kovács K. (eds) (2015): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Róbert P. (2000): Bővülő felsőoktatás? Ki jut be? *Educatio* 2000(1), 79-94.
- Rodgers, T. (2007): A hozzáadott érték mérése a felsőoktatásban. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Sebestyén K. (2016): Nyelvvizsgákkal rendelkezők a különböző képzési területeken. In: Pusztai G., Bocsi V., Ceglédi T. (eds.) (2016): *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke. Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához*. Partium Könyvkiadó, Personal Problems Solution, Új Mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad-Budapest.
- Tinto, V. (2006): Research and practice of student retention: What next? *Journal of College Student retention research. Theory-Practice*, 8(1), 1-19.

Szerző

Kathyné Mogyoróssy Anita, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen (Magyarország). Email: kathyne.anita@drhe.hu